

דף חדש מארח

שלמה שבא:

הגיע הזמן להקים

סוף סוף את תל-אביב

כפסח זה נחוג שוב יום הולדתה של תל-אביב, אבל הגיע הזמן להודות: תל-אביב עוד לא קמה. יש בה כמה פרברים, כמה בתים מפוזרים פה ושם, אבל העיר עצמה אינה עדיין. אחרי שיכעיס ושבע שנים צריך סוף-סוף להתחיל לבנות אותה.

77 שנים שאנחנו מעמידים פנים שזו עיר בעיר, אפילו כרך, אבל צריך להודות: זו איננה עיר, אלא כמה שכונות שפוזרו בין החולות באופן ארעי ונשארו רחוקים זמן ארוך שהיו צריכות להיעלם. תל-אביב עוד עשוי איננה אלא חזרה כללית, והגיעה השעה להתחיל בהצגה עצמה. בתי-המגורים שלאורך שפתי-הים — על סף התמוטטות והרס; הטיילת גובלת בתי-החורבות. אלנבי הוא תפאורה — חנויות ועסקים ושולטים ציבועניים — של סרט שגמרו לצלם ועדיין לא

ויפו עצמה: העיר העתיקה, משומרת כקופסת סרדינים, משמשת תערוכה אכזרית מתמדת לתירי: בתי הרחוב המרכזי לשעבר, רחוב יפת, פעורי פתחים וחלונות, אף הם בלתי-מאוכלסים בקומותיהם העליונות והתחתונות ועליהם של טיפס המתרים: סכנת הריסה!

רובע עגמי — מה שנותר ממנו — חורבותי אבן וחצרות צעמיחהן מתו; גיבעת-עליה — שכונת עוני; רובו של האיזור ליד הים הרוס וכל המורד הגדול אל הים — מיגרש אשפות גדול. יפו, שידעה נביאים, מלכים וקיסרים — יונה, ריצ'רד לבית-ארץ, צאלה ארדין, לואי הקדוש, נפוליון, ראספוטין — כרעה-נפלה, נהרסת בידי תל-אביב, ששום מלך מעולם לא זיכה אותה בכיקור.

השכונות הראשונות מחוץ ליפו שקרמו לתל-אביב — נווה-צדק, נווה-שלום, שכונת שבזי, המושבה הגרמנית — על סף התמוטטות וחידלון. ואילו שכונות התקווה, עזרא, שפירא והרכבת — שכונות לזמן קצר שנשארו לזמן ארוך — גם התוכניות הרישמיות תובעות את הריסתן.

הרחובות של מה שהיה הצפון היפה: בני-הודרה ודינגוף ומה שבניהם — בני 60'50 שנה.

שבקימם, שכמעט אינו מתבלט מעל לפני השטח, אלא גם משום נטייתו המוטבעת של הסירות לפנות שוב ושוב אל העניינים העומדים במרכז תשומת-הלב הציבורית-הלאומית ולהתעלם לתופעות „שוליים“ — שאולי יש בהן כרי ללמד על טיבו ומותו של המרכז של פחות מן הנושאים העומדים ברום עולמו. בין קונפליקט יהודי-ערבי למתח רתי ועדתי, בין תודעת השואה לתודעת התקומה, בין שמאל לימין ובין מילחמה לשלום הולך לאיבוד כל מה שאינו „גדול“ ומדקר לעין.

לאמיתו של דבר, העניין בתיאורן של תופעות-שוליים כמו תת-התרבות „הזרקה“ הוא רב. כמוכן, אל לו להיאחז ב„תורתה“ של אותה תת-תרבות ובניסיונותיה שלה עצמה לקבוע את תחושותיה ומאוויה בניסוחים קונצפטואליים. ניסוחים אלה מצטרפים בדרך כלל למסכת של פיטפוט ילדותי, משעמם בתוכנו וקלוקל בהבעתו. כמיטבם אין הם אלא חזרות רדודות על פני תיאומים ותיאוסופיות מורגה ב', שגם בביטויים המקורי, האוטנטי והמורכב יותר, לא הרקיעו אל מרומי המחשבה או אל פיסגות השירה. לעומת זאת מעניינת ומאלפת היא הבנת הרקע הנפשי האינדיבידואלי והקולקטיבי של תת-התרבות

מה הוא ש.ת. הוא מיטיב להכיר את המציאות שהוא מתאר. עם זאת אין הוא מזדנן, כדרכם של מספרני „מרובים“, להפוך מציאות זאת לסמל המייצג את „המצב הישראלי“, אם לא את המצב האנושי בכללותו. הסיפורים גם מאכזבים תכופות בשל רדידות הבעה ושטחיות בתיאור וכן בחוסר יכולת למיצי המתואר והמסופר הן מבחינת הבעה והן מבחינת ההארה האינטלקטואלית. לעיתים פוגעת בהם גם איוו תכונה סנסאציונית, המוליכה אותם לעבר סיומים מלודרמאטיים. בקצרה, כתיבתו של המאירי השאירה את הקורא עד כה במתח ובטיטול בין ציפייה לאכזבה.

הופעת הלבנים העלתה מאוד את רמת הציפייה אבל, לדאבונו לב, גם העמיקה את תחושת האכזבה. המאירי נאחו כאן בתיאור החבורה ההיפית באותה הישירות ופשטות שאנו מורגלים בהן בסיפורי הטובים, אבל התבלטה ביתר-רשאת יכולתו המוגבלת בחרייה אל מתחת לפני השטח. הסיפור משחזר באורח אמין את האבירים החיצוים ניים של חיי החבורה (המתיישבת כאן בבית אחד מחבריה במושבה על גדת הכינרת) אך מחמיץ את הדינאמיקה הפנימית המפעילה אותם. אנו שואים לים את עצמנו מי הם בעצם החברים השונים של הקבוצה ומה היו המועקות והעיוותים שדחפו

סוסקין צילם עיר שלא היתה, שכן

צילומים של אברהם סוסקין, אבל

אותם אל חיק החבורה: מהו עולמה הפנימי של אותה אילנה דקתיקסוליים שכמה מחברי הקבוצה מבקשים את קירבתה ונאבקים על חסדיה; מהן סוד כוחו של נחמן, המנהיג; מדוע מתפוררת מנהיגותו של נחמן בסופו של דבר. כל השאלות הללו נענות בעיקר באמצעות תיאורים חיצוניים סטריאוטיפיים (פנים מעודנות, שיער רך ושופע, כותנות לבנות, דיבורים שיגרתיים על סודות הבריה) או בעיצוב פשטני של אינ טראקציות סטריאוטיפיות (כגון עימותים מכוון נים בין חברי הקבוצה בשיטת „הגשטאלט“ האמי ריקאית של פריץ פרל). הסודות האמיתיים אינם מתגלים כלל.

המרובעים והזרקים

ניתן אולי לטעון ששטחיות זאת מקורה בזווית-הראות שבה נחר המאירי. מספר הסיפור, יואב זרבי, בעלה של בת-המושבה שבכיתה משתכנת החבורה, הוא „מרובע“, קהה וכפייתי למדי. לעיצומו של דבר אין הוא אלא נער חסר-כיתחון, בן עולים חדשים חסרי שורש ואחיה כלכלית, המבקש להתערות בארץ על-פי הנור מות הציבוריות המקובלות: הצטיינות בצבא, הפי גנת גבריות, פיתוח „יחסי רעות“ ורכישת מעמד „הבחור הטוב“, המקובל על הכל, היאחות באי ריאל החקלאי ותוך כך גם תשוקת ההתעשרות. בצורה זו פותח הוא את סיפורו כנער חביב ודורש טוב ומסיים אותו כקצין צבאי-קבע מרושע וקטני, המרחיק עצמו מן הבית שבו נעשה לזר, מוצא סיפורו במאנופולציה מינית של חילות, הכפופות למרותו וב„הצטיינות“ מיקצועית בדרך ההתנפה למפקדיו וההצקה לחניכיו. מסלול התפתחות משכנע למדי, אך יכולתו להבין את זולתו, וממילא גם יכולתו לשמש מכשיר לתיאור חיי החבורה, הינה מוגבלת מאוד.

בגלל דלות חיי התודעה שלו אין יואב מסוגל אף להאיר בצורה משמעותית את תגובותיהם של „המרובעים“ על „הזרקים“, בשלב מסוים של הסיפור הוא נמשך אל החבורה, אך מקורות המ שיכה וסובותיה אינם ברורים. בסופו של דבר היא מצמצמת במשיכה המינית אל אילנה דקתי הקסוליים. מעניינת הרבה יותר מן הבחינה

הגדונה כפי שהיא מתגלמת כפעילות חברתית, בהופעת מנהיגים כארומאטיים, בהתגבשותן של חבורות בדינאמיקה הפסיכולוגית הקבוצתית המתפתחת בחבורות אלה במהלך התגבשותן והמביאה בסופו של דבר גם להתפוררותן. בכל אלה מתגלים הלחצים הנפשיים העמוקים והנסתרים הפועלים בחברה מבלי שיזכו להכרה שמתוך מודעות. באותה מידה מעניינים גם האסי-פקטים הבלתי-קונצפטואליים של תגובת החברה הממוסדת או „מרובעת“ על תת-התרבות „הזרקה“. התנגדות הנמרצת — האלימה לפעמים — מעידה יותר מכל על תחושת פחד, חולשה ומאיימות, ומעלה אל פני השטח כמה מן החולשות העקרוניות של „הסדר הטוב“, ההיגיון והאחריות, שבהם דוגלת אותה תכרה. הסיפורת הישראלית היתה מסייעת בהרחבת תודעת עצמנו אילו האירה את סודות השפעת-הגומלין הזו של תת-התרבות על התרבות שהולידה אותה; שהרי תת-התרבות „הפתוחה“ איננה בסופו של דבר אלא בכואה הפוכה של התרבות „הסגורה“ ש-כנגדה היא יוצאת. הקשיחות והאטימות שבהן ממששת התרבות את סגירותה מוצאות מקבילה מושלמת באטימות ובקשיחות שבהן מחפשת תת-התרבות המורדת את הדרך למימוש „פתיחו“ תה, אבל, כאמור, הסיפורת שלנו כמעט לא התפתה לעיסוק בוטות מעין אלה.

בין ציפייה לאכזבה

לאחרונה הופיע רומאן קצר — הלבנים מאת ישראל המאירי (עם-עובד) — העוסק בפירוש בתת-התרבות הישראלית על פולחניה, אמונותיה, גירוייה (סמים, מין קולקטיבי) ומילחמת מות הכוח שבתוכה. הספר מעורר עניין וציפייה לא רק בגלל נושאו אלא גם בשל מחברו. המאירי מפרסם זה כמה שנים סיפורים „מבטיחים“ בשני המובנים, החיובי והשלילי, שבהם אנו משתמשים בתואר זה. סיפוריו, דיווחים ריאליסטיים, לעיתים נאטוראליסטיים, מפינות שונות של המציאות הישראלית. מעוררים רושם חיובי בזכות הפשטות של סיגנונם, הישירות והחיסכון האופייניים בהם לדיווח העלילתי והתיאורי, וכן בזכות האמינות והצניעות שלהם. המאירי, ניכר יודע בדרך כלל

דירייהם בורחים מהם, ובתיים קלופי-הטיח לא ראויים לחמלה. שני נמלים לעיר שחבורה לה יחדיו — שניהם שובתים ממלאכה וריקים מאדם. מיבני היריר הגדול בצפון — חורבות; פסל אחר שעמד שם — קצוץ ראש; איצטדיון ששיעשע רבעות — נטוש והעשב מצמח על יציעיו המתמוטטים.

אין בה כתל-אביב של היום, המתקרבת לגבורות, שום דבר הראוי לשימור. אם היה — הרסוהו — פרנסיה ותושביה. לאלה ולאלה לא היה איכפת. געגועים של אנשים זקנים, הסבורים כי מה שראו בילדותם ראוי שישתמר לנצח, אינם קנה-מידה להיסטוריה. אין בה כתל-אביב מאומה שראוי להישמר. צריך להתחיל הכל מחדש.

צריך להתחיל לבנות בהירות, בצניעות, במלט טוב, באבן, שישתמר יותר. כעבור כמה מאות שנים אולי תהיה פה עיר. ואילו חיינו שלנו עברו בכאילו-עיר, כאילו-עיר יחידה בעולם.

ספרים

החמצה

ישראל המאירי „הלבנים“

סיפריה לעם. עם עובד, 192 עמ'.

בארצות-הברית ובמידה מסוימת גם במערב אירופה עוסקת הסיפורת זה 25 שנים בתיאורה ובפיענוחה של תת-התרבות „הזרקה“, היפית, הצמחה מאמצע שנות ה-50 בצילה של תרבות פויוציה „פתוחה“, זורמת, אנארכיסטית, היוצאת חוצץ נגד פויוציה סגורה, מתובנת, נוקשה וכוחנית. גם בישראל קיימים — לכל המאוחר מאמצע שנות ה-60' — איים של תת-תרבות מעין זו שהלחץ של המציאות הישראלית המורדת כופה עליהם קיום סמוי, מחתרתי למחצה. הסיפורת הישראלית עדיין לא התפתה להתברר ננות באיים אלה. זאת, לא רק משום המחתריות

הסירו את אבזריה. הקומות השניות של הבתים ריקות או שהן משמשות בתי-מלאכה ומחסנים. בשעה 7 בערב, כשיורדים דימומים ראשונים והחנויות נסגרות, דומה הרחוב לעורק ראשי בעיר-רפאים. בלילות, בהרובות ההולכים אל הים שליד אלנבי, דומה שתושביהם נמלטו מפני מגיפה או מפני חילות זרים העולים על העיר.

רחובות העליה, הרצל והקישון וכל מה שבניהם — הדרום — אינם אלא גרוטאות של בתים שנצמדו זה לזה. כימים הם משמשים מקום מיסחר ומקח-ומימכר, ובלילות מחטטים באשפוז תיהם חתולים. הם ראויים לגילוח במכה אחת. מנשיה — האיזור ההרוס הגדול שבין תל-אביב ויפו — ריק ברובו, כששרידי חורבות הבתים עדיין מתגוללים שם ומתוכם צומחים גושי-ענק מגושמים של בתים חרשים — מישרים, מלון שאיש אינו בא אליו, ודולפינריות שדגיו ברחו אל מעבר לים.

עם כסיר

יפו היא העיר המיסחרית הכי חשובה שבפלשתינה... רוב המיסחר נתון בידי היהודים. וכל הבא העירה ידמה כי בא לעיר יהודית (הכוונה כאן לשכונה היהודית שצפון ליפו. כלומר, לאחוזת בית). היא תל-אביב בראשיתה). הכנסות יפו הן מתמחיה-הזהב... יש אומרים כי אין לחשוש לכיבוש פלשתינה על-ידי היהודים. מכיון שאין שהילטון בידם, אבל באמת האומה שהמיסחר בידה היא המושלת...

המושלים האמיתיים הם העשירים, אשר גם חוכמה בליבם. הציונים, שהם בעלי רכוש, ואשר עלה בידם להתאחז בארץ ולהרבות במושבות, הם גם חרוצים ומלומדים, ומכיוון שהם יושבים בתוך עם כסילי יתפסו סוף-סוף את כל מקורות-הפרנסה ויגרשו לאט-לאט את כל יושבי הארץ.

אל-מינקבסט דמשק, 8.4.1913